

УДК 332.1:338.124.4(477)

Завадських Г.М., к.е.н., доцент[©]

Таврійський державний агротехнологічний університет, м. Мелітополь

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДЕПРЕСИВНИХ РЕГІОНІВ

Проаналізовано проблеми депресивних регіонів, визначено шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: депресивні регіони, соціально-економічний розвиток, безробіття, регіональна політика, демографічна ситуація, природне середовище.

Постановка проблеми. Територіальні відмінності соціально-економічного розвитку характерні для багатьох країн світу, однак, розбалансованість української економіки надзвичайно посилили диспропорції розвитку окремих її регіонів. Значна диференціація регіонів за рівнем економічного розвитку та поглиблення диспропорцій їх розвитку є значною перешкодою для піднесення національної економіки України. Тому, розв'язання проблем таких територій є актуальним загальнодержавним завданням.

Аналіз останніх досліджень. Вивченню проблеми депресивних територій присвячено чимало наукових праць вчених-економістів, зокрема М. Долішнього, Ф. Заставного, В. Ковалю, В. Коломийчука, А. Новікової, В. Соколова, С. Суспіцина. Окремі питання регіонального розвитку та способи подолання регіональних відмінностей розвитку, є предметом досліджень М. Барановського, М. Данилишина, Д. Стеченка та ін. Однак, маловивченими лишаються методи оцінки рівня депресії, проблеми розвитку депресивних територій та шляхи її розв'язання. Тому особливої актуальності набуває питання дослідження проблем депресивних регіонів, пошуку і розробки механізмів і заходів, які забезпечать успішний регіональний економічний розвиток депресивних територій.

Метою статті є аналіз та оцінка депресивності регіонів України та проблем їхнього розвитку.

Виклад основного матеріалу. В умовах ринкової економіки не всім регіонам вдається повною мірою використати свої конкурентні переваги та економічний потенціал. Перешкодою на шляху їх розвитку є непристосована до ринкових умов структура економіки деяких регіонів, а наслідком – низький рівень соціально-економічного розвитку, незадовільна якість життя населення. Основними причинами нерівномірності розвитку регіонів країни є корінна зміна господарських структур, низький рівень галузевої

диверсифікації, невідповідність галузевої структури місцевому природно-ресурсному потенціалу, несприятливі демографічні та екологічні тенденції.

Визначення проблемних регіонів відбувається у залежності від гостроти або кризовості соціально-економічних проблем на основі системи індикаторів, основними з яких є виробничий потенціал, зайнятість продуктивного населення, рівень життя, правопорядок, науково-технічний потенціал, екологічна та демографічна ситуація, енерго - та продовольче забезпечення.

В Україні внаслідок ще неподоланої загальної економічної кризи до депресивних регіонів можна віднести надто велику кількість не тільки окремих населених пунктів, а й цілих областей. Незважаючи на те, що за даними Державного комітету статистики значення показника валового регіонального продукту на одну особу нижче середнього спостерігається у 19 з 27 адміністративно-територіальних утворень, в Україні на даний час офіційно статус депресивного не надано жодному регіону.

Специфічною ознакою депресивних регіонів є те, що навіть в умовах загального стійкого розвитку національної економіки, в таких регіонах можуть періодично виникати економічні кризи, зростає безробіття тощо [4].

Відповідно до групування регіонів України, проведеного М. Барановським [1] за рівнем депресивності території, до групи регіонів з високим рівнем депресивності відносяться Чернігівська, Сумська, Кіровоградська, Черкаська, а також Херсонська область. Групу регіонів із середнім рівнем депресивності формують області заходу, центру та півдня України. Усі вони мають від'ємне значення інтегрального показника депресивності. До групи регіонів з відносно низьким рівнем депресивності Харківська, Луганська області та місто Севастополь. Останню групу формують регіони, що характеризуються найнижчим рівнем депресивності території. До неї увійшли Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Полтавська області та м. Київ.

Економічний застій і зубожіння населення відбуваються як унаслідок скорочення обсягів матеріального виробництва, так і через недоліки в соціальній сфері. Ключовою проблемою депресивних регіонів є явне й особливо приховане безробіття. У депресивних регіонах рівень безробіття цілком закономірно вищий за середній по країні, причому порівняно з відносно благополучними регіонами майже вдвічі. За даними статистики 2011 року частка безробітних у Чернігівській, Тернопільській, Сумській, Черкаській, Житомирській, Полтавській, Кіровоградській, Херсонській, Чернівецькій, Закарпатській – 10 %, у Києві – лише 6,9 %, у Криму, на Дніпропетровщині, Луганщині, Одещині та Харківщині – менше ніж 8 %.

Посилення депресивності регіонів збіглося у часі з глибокою демографічною кризою в Україні, яка стала повсюдною. В останні роки різко скорочувалася чисельність нашого населення. Особливо несприятлива демографічна ситуація склалася в українських селах. Так, якщо у 2011 р.

природний приріст усього населення України становив мінус 8,5, міського – мінус 7,0, то сільського – мінус 11,0 на 1000 осіб. Найбільш загрозлива демографічна ситуація склалася на півночі та північному сході та в центрі України. Зазначимо, що західних областях України, то тут вона також несприятлива, але значно краща, ніж у названих вище. Враховуючи демографічну ситуацію, яка склалася в різних регіонах України, можна передбачити, що при нинішньому рівні створення нових робочих місць у західних областях України рівень безробіття у майбутньому набуде ще більшої гостроти.

Особливості функціонування вугільної галузі в Україні разом з послабленням державного регулювання її розвитку на початку 90-х рр., непослідовністю державної політики реструктуризації вугільних підприємств, нормативно-правовою неврегульованістю соціальних питань зумовили загострення низки соціально-економічних проблем галузі до рівня загроз національній безпеці України. Процес масової ліквідації збиткових вугледобувних підприємств не супроводжувався попереднім науково-технічним обґрунтуванням, прогнозуванням та відстеженням соціально-економічних наслідків. Ситуація погіршувалась недостатнім рівнем централізованого фінансування закриття підприємств, заходів із соціального захисту звільнених працівників, програм з охорони навколишнього середовища, відповідних соціально-економічних програм розвитку монофункціональних шахтарських міст тощо. Все це негативно позначилося на соціально-економічному становищі вугледобувних регіонів та обумовило депресивний стан значної частини монофункціональних міст Донбасу. Внаслідок закриття вугільних підприємств у несприятливій ситуації опинилися середні (Торез, Селідове, Сніжне, Шахтарськ) та малі міста Донбасу (Стаханов, Вугледар, Вуглегірськ, Брянка, Кіровськ) із монопромисловою економікою, де робота на підприємствах вугільної промисловості складала основу життєдіяльності населення [6]. Це обумовлює невирішеність та подальше загострення проблем депресивних регіонів, пов'язаних із закриттям підприємств вугільної промисловості.

Потребує негайного вивчення проблема навколишнього природного середовища. Несприятлива економічна і соціально-екологічна ситуація в депресивних регіонах України вимагає невідкладних дій по подоланню спаду виробництва і підвищенню зайнятості населення, зняттю соціальної напруженості, запобіганню погіршення екологічної обстановки, а також негативних тенденцій зниження рівня життя населення. Стан навколишнього природного середовища приморських регіонів вказує на те, що, незважаючи на очевидну соціально-економічну і природну значимість узбережжя і прибережних акваторій тут спостерігається забруднення і виснаження запасів поверхневих і підземних вод, втрата самоочисної здатності, деградація живих і рекреаційних ресурсів, забруднення ґрунтів.

Висновки. Пошук шляхів відродження депресивних територій залишається важливим загальнодержавним завданням. Основна увага має бути звернена не стільки на пасивні заходи підтримки депресивних територій, але і на стимулюючі заходи активізації господарства, побудову ефективної економічної моделі розвитку з продуманим механізмом державного управління. З метою стимулювання розвитку депресивних територій і вирішення проблем зайнятості необхідним є цільове спрямування державних капітальних вкладень у розвиток виробничої, комунікаційної та соціальної інфраструктури; надання державної підтримки малим підприємствам; сприяння формуванню об'єктів інфраструктури розвитку підприємництва; спрямування міжнародної допомоги на розв'язання актуальних соціально-економічних та екологічних проблем.

Література

1. Барановський М. Депресивність регіонів України: теорія та практика досліджень / М. Барановський // Світ географії та туризму.-personalii / ukrgeo.
2. Герасимчук З. В. Депресивні території: підходи до трактування / З. В. Герасимчук, І. Г. Новосад // Економічні науки. - Серія "Регіональна економіка". Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – Випуск 8 (31). Частина 1. – Луцьк, 2011. – С. 95-101.
3. Горячук В. Ф. Оцінка конкурентоспроможності регіонів України на основі результатного підходу / В.Ф. Горячук // Регіональна економіка. – 2011. – № 1. – С. 39-46.
4. Данилишин Б. М. Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка: Навчальний посібник / Б. М. Данилишин. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект - Поліграф», 2007. – 688 с.
5. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 року 1001. // Офіційний Вісник України. – 2006. – 142 с.
6. Петренко К. В. Депресивний регіон у контексті державної регіональної політики / К. В. Петренко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 8. – С. 179-182.

Summary

Zawadzki G.N., Ph.D.

Tavrian State Agrotechnological University, Melitopol

PROBLEMS OF DEPRESSED REGIONS

An article analyzed the problems of depressed regions, defined solutions.

Key words: *depressed regions, socio-economic development, unemployment, regional policy, demography, environment.*

Рецензент – д.е.н., професор Шульський М.Г.